

Verslag – Inhoudelijke expertengroep PFAS

Datum: 5 juli 2022

Aanwezig:

Rapport:

- Toelichting en stavaza:

Afronding van het derde rapport –Titel rapport: **Verspreiding en risico's van PFAS in Vlaanderen** → Focus ligt nog steeds op het onderzoeksluik. Het oplossingsgerichte luik is nog niet in een fase van rapporteren vermits hier nog lopende gesprekken en discussies zijn.

Hoofdstuk I: bestaat vnl. uit input van deze expertengroep:

- ✓ 7-tal nieuwe onderzoeken worden gerapporteerd en een 20tal lopende onderzoeken worden samengebracht in korte paragrafen.
- ✓ Startzin algemeen besluit 'PFAS overal zit overal' d.w.z. dat in onverdachte gebieden worden er stalen gevonden met PFAS. (Grondwater, voeding, zwevend stof, depositie)
- ✓ In besluit is er een koppeling naar het Europees niveau aangezien dit geen uitsluitend Vlaams probleem is. HBM4EU heeft bij 14 % Europese jongeren waarden boven de gezondheidkundige grenswaarden vastgesteld – vastgesteld gezondheidsrisico → verder BHM-onderzoek nodig: duidelijkere koppelingen tussen blootstellings- en ziektepatronen. Eén van deze onderzoeken is de PFAS@home-studie → zal binnenkort gerapporteerd worden.
- ✓ PFAS-gehaltenes, waar meten we en hoeveel: Vlaams drinkwater voldoet aan de recent gestemde Europese drinkwaterrichtlijn. Norm gaat verstrengen en we streven naar een betere kwaliteit – EFSA norm- lange termijn doel – voor drinkwater moet deze binnen de 5 jaar worden gehaald.
- ✓ Gehaltes – wat komt er uit de metingen van afgeronde onderzoeken:
 - Zwevend stof rond 3M– bevat PFOS en PFOA maar onder de toetsingsnorm – geen onmiddellijk risico gelinkt aan blootstelling rondom 3M. Lange ketens → wijst op bodem gerelateerde blootstelling.
 - Depositie bevat kortere ketens – hier zijn geen toetsingswaarden – vertonen een ander verspreidingspatroon, lossen makkelijker op in water en vinden we ook terug in depositie op andere plaatsen.
 - Binnenshuis blootstelling – onderzoek loopt nog - PFAS@home is een eerste stap – resultaten niet mee opgenomen in dit rapport.
 - Voeding – onderzoek toont aan – meer gevonden in eieren dan in walnoten en meer in groenten dan in fruit - resultaten niet mee opgenomen in dit rapport. Wel afstandsprofiel in eieren maar niet in groenten en de correlatie bodem-groenten is minder duidelijk → verder onderzoek nodig.
 - Handelingskader verder bepalen door onderzoek mbt uitloging, mengseltoxiciteit, humaan toxicologische risicobeoordeling en BBT voor lucht en water.

Hoofdstuk II:

- ✓ Activiteitenverslag: Feitelijke beschrijving van wat er de voorbije maanden is gebeurd in kader van de PFAS-opdracht. Toont aan dat werking breed is – internationaal -gericht op continue voorzien van duidelijke communicatie.

Hoofdstuk III:

- ✓ Algemeen besluit:
 1. Besluiten omtrent de aanpak PFAS-probleem in Vlaanderen: Risico's en verspreiding begrijpen om de gezondheidseffecten te kunnen beperken. Oplossingen lange termijn = uitfasering, aanpak verontreinig en lange termijn doelen halen van lage concentratie-eisen. Duidelijk opmerken dat er breder moet worden gekeken – PFAS maar één van de 18 stoffen. Op Europees niveau afstemmen van taakverdeling en kennis uitwisselen.
 2. Besluiten omtrent de PFAS-opdracht en omgang Vlaamse overheid met PFAS-problematiek: PFAS zit overal – typische aanpak van milieubeleid m.b.t. puntbronnen zal hier niet werken. Niet enkel industriële bronnen bv brandweersites – bij ¾ van eenmalige brandinterventies, na 20-25 jaar, nog altijd detectie van PFAS.
 3. Systemische aanpak nodig zoniet krijgen we verschuiving naar andere compartimenten en bedreigen klimaatbeleid en circulaire economiebeleid. Deze aanpak kan enkel slagen als er ruimte is voor innovatie. Dit moet leiden tot een geïntegreerd milieu en gezondheidsbeleid waar risicobeoordeling centraal staat.
 4. PFAS- opdracht: POC -wil vooral verbetering van wisselwerking tussen de overheid en betere coördinatie van de aanpak van verontreiniging tussen administraties onderling en het politiek niveau. Beleid dat aandacht heeft voor de prioriteiten, gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. Het POC verwijst hier naar de kennishub omgeving en gezondheid en het PFAS-actieplan.
 5. Governance structuur: Binnen de werking van de overheid lessons learned van de PFAS-opdracht omzetten.
 6. Handelingskader is een belangrijke output geweest en moet doorgezet worden naar een normstelling en verdere uitwisseling en meer aandacht voor locatie specifieke risicobeoordeling. (Komt aan bod in gepland overleg met NL-experten)
 7. 3M: vrij kort rond regelingen – zitten in een fase waar we niet over kunnen rapporteren.
 8. Lerend netwerk (deze expertengroep) opgezet. Formeel mandaat van de opdrachthouder gecombineerd met een flexibele werking. Altijd gericht op interactie en uitwisseling alsook het beantwoorden van wisselende vragen. Hoe integreren in de nieuwe governance structuur.
 9. Opdracht komende zes maanden, geformuleerd door de overheid. Gefactualiseerd PFAS-actie plan, nieuw activiteitenverslag e.a.
- Opmerkingen:
 - ✓ Bemerkingen mbt tot verslag worden vandaag doorgestuurd.
 - ✓ In 2022 geen monsterafnames meer van dierlijke producten uit PFAS-risicozones – starten 2023 – (vertrouwelijke info - niet in rapport)

- ✓ Is het rapport vergelijkbaar met de presentatie op de Vlaamse overheid -mega Excel tabel en actiefiches, die ingaat op de aanbevelingen van de POC? Er is een wisselwerking – in de actiefiches wordt vooral gekeken naar welke specifieke individuele acties moeten we nemen. Kolom in tabel toont welke acties lopen al binnen de werking van de opdrachtgever en wat zijn de nieuwe acties. In de begeleidende nota – aandacht voor de aanpak van de actieplannen in de governance-structuur voor de volgende zes maanden. Nota wordt opgevolgd door een stuurgroep. Kabinet kijkt het rapport ook na.
- ✓ Enerzijds: contraststelling confrontatie met PFAS versus alle andere *emerging contaminants* in ons milieu. PFAS vergelijken met andere stoffen – combinatie mobiliteit, persistentie en bio-accumulerend vermogen – benadering anders dan naar andere stoffen. PFAS toch wel specifiek m.b.t. al deze eigenschappen. Kijkend naar de Scandinavische landen, het gevoel is terecht dat je voor PFAS een iets andere aanpak vergt dan andere verontreinigingen. Anderzijds: OVAM intern discussie – veel andere dossiers die ook een onmiddellijk gevaar kunnen vormen – verdeling focus PFAS en andere dossiers is buiten verhouding. Het is vooral zoeken naar een balans hier. Wat is finaliteit binnen milieubeleid? Omwille van al de eigenschappen die PFAS bezit, het op lange termijn nog een probleem/bedreiging kunnen vormen.
- ✓ Dankzij Hoboken, Noorderkempen en zware metalen zij we zo ver geraakt met PFAS. In Hoboken komen er nieuwe biomonitorings aan en daar worden de inzichten en de samenwerkingsverbanden, die bij PFAS hebben opgebouwd, nu toegepast – continue wisselwerking.
- ✓ Kijken voor elementen toe te voegen in het rapport.
- ✓ IKW opzetten volgende week en begeleidende nota bij het rapport waar ook nog opmerkingen kunnen worden toegevoegd.

Presentatie BBT (VITO):

- BBT voor de zuivering van met PFAS belast afvalwater/bemalingswater* ()
- BBT voor PFAS luchtmissies*(Sander van der Aa)

*In bijlage

➤ Opmerkingen/vragen:

- ✓ Een aantal dingen die hier zijn aangehaald, zijn al bestudeerd door een aantal bedrijven: 3M en INDAVER. Doorstroming vanuit VITO en ARCHE. ARCHE heeft voor 3M een vergelijkbare studie gedaan – lucht, depositie en aanvaardbaarheid voor de C8 maar ook voor de C4 chemie - onder inspectie/handhaving. Bij 3M zeer veel validatie-metingen gebeurd van geleide- en niet-geleide emissies en van filtertechnieken, die informatie geven, die doorzetbaar is naar andere industrieën die PFAS uitstoten. Hetzelfde voor afvalwater. Methodiek zou moeten worden uitgewisseld tussen 3M en VITO. Handhaving en VMM kunnen hierin bijstaan.
- ✓ Humaan-toxisch en eco-toxisch, beide worden bekeken in de studie m.b.t. relevantie. VPO geïnteresseerd om deze aspecten mee op te volgen.
- ✓ Wat aanvaardbaar is voor de ene locatie is niet noodzakelijk aanvaardbaar voor andere locatie → Afweging tussen verschillende compartimenten en blootstelling in het verleden.
- ✓ Graag richting krijgen voor de afbakening van de scope – grijze zone kan later worden bekeken.
- ✓ Niet meetbaar is dat niet afhankelijk van beschikbaarheid gegevens. Luchtmetingen → vanuit klimaatperspectief rekening houden met de heel korte

ketens als het gaat over PFAS, die weinig worden benoemd. Als verbrandingsgassen zich omzetten naar CF₄ → klimaatprobleem dat niet onder de PFAS-problematiek valt. Binnen lucht is het belangrijk: is er volledige verbranding/ volledige omzetting naar CO₂ of blijven er van die superkorte ketens over?

- ✓ M.b.t. ultrakorte ketens en F-gassen, is er enkel broeikasgas-effect of ook een gezondheidsimpact? Kathleen: voor 3 van de componenten in kaart gebracht. Bezorgt aan VITO de toetsingswaarden, die kunnen worden gebruikt uitgangspunt voor gezondheidkundige aanvaardbare waarden in de omgeving die je kan terugrekenen naar emissies.
- ✓ ARCHE heeft ook een deel C4 chemicaliën bekeken, naar luchttoetsingswaarden.
- ✓ Wanneer komt de verlaging naar de rapportagegrens naar 20ng/l eraan en in welke vorm? Vraag met VMM afstemmen.

Willebroek OVAM ():

- Recapitulatie stavaza Willebroek:

Op de site Denaeyer is er momenteel projectontwikkeling van nieuwe woningen. Hier zijn voorzorgsmaatregelen uitgevaardigd, waarbij er tot op een diepte van 70 cm uitgravingen van verontreinigde grond gebeuren. Er lopen nieuwe metingen in de putbodems en –wanden, waar soms verhoogde waarden worden gevonden.

- Verdere aanpak

Doelstelling van de voorzorgsmaatregelen:

Humaan toxicologisch risico i.e. gezondheidsrisico voor de bewoners weg te nemen. Conclusies in samenwerking met VITO: de concentraties die op dergelijke diepte worden vastgesteld, – na de uitvoering van de werken: putten worden aangevuld met grond, die voldoet aan de vrij gebruikswaarden, zodat er geen humaan-toxicologisch risico meer is. Belangrijke verdere verspreiding nl. naar grondwater → in het volgend site onderzoek en beschrijvend bodemonderzoek, waar al de risico's i.e. gezondheids-, verspreidings- en eco-toxicologische risico's worden geëvalueerd → opnieuw bekijken met als mogelijk gevolg verder maatregelen treffen voor de verontreiniging die op grotere diepte voorkomt. Om te vermijden dat mensen worden geconfronteerd met uitgraven van bodems, is er een oplossing met volgende criteria:

1. Kijken naar de relatie tussen concentraties en bepaalde bronzones → is er een patroon te herkennen? Kunnen we dit bepalen voor een aantal bronzones?
2. Zijn dit locaties, waar binnenkort woningen worden gebouwd of al staan? Afhankelijk van de plannen voor die percelen, gaat er bijkomend onderzoek worden uitgevoerd. Bijkomend ontgraven in bronzones in het kader van de voorzorgsmaatregelen. Sterk verhoogde concentraties daar verwijderen.

Met de verhoogde concentraties → terug saneren naar waarden, waarvan we weten dat er geen risico's naar uitloging dan worden de kosten en volumes van de totale oppervlakte 11ha fenomenaal (huidige kosten m.b.t. de voorzorgsmaatregelen +/- 3 miljoen euro).

- Opmerkingen/vragen

- ✓ Nieuw element van de precursoren is heel belangrijk om mee te nemen. Relevant om zowel verschillen als parallellen te benoemen tussen Willebroek en Zwijndrecht. Twee heel verschillende dossiers met gelijkaardige en verschillende risico's, verspreiding, oorzaak, oorsprong van de verontreiniging en ook de wijze waarop nu gewoond wordt op deze verontreinigde sites.

- ✓ Tot nu toe 4 standaard cases: Zwijndrecht, Willebroek, Ronse en de brandweerkazernes. Inventaris opmaken - Tabel opstellen met overeenkomsten en verschillen.
- ✓ Wanneer worden stofmetingen verwacht in Willebroek? Analyses moeten nog gebeuren. Stofmetingen interpreteren is niet eenvoudig. Compartiment waar we nog niet veel over weten inzake staalname-procedures en analysetechnieken → naar de toekomst toe, veel mogelijkheden tot screening - niet meteen naar HBM overgaan maar met stofmetingen een goeie basis voor risicoanalyse hebben. (Belangrijk voor Willebroek)
- ✓ Communicatie PFAS@home op donderdag 14 juli, net een dag voor het rapport. In het rapport aanpassing maken m.b.t. de besluiten in PFAS@home. De focus van deze studie ligt vooral op de methodologie ontwikkeling, die nu toegepast wordt in de grotere HBM rond 3M en die ook zal toegepast worden in de Vlaamse campagne eind dit jaar.

POP – verordening ()*

*Presentatie in bijlage

○ Opmerkingen

- ✓ Vito wil graag apart overleg met om meer te weten komen over de onderbouwing van die nieuwe limieten en concentratiegrenzen. Voor de BBT-studie → kunnen we die concentratielimieten ook gebruiken als mogelijke onderbouwing voor veilige drempelwaarde? Wordt er al rekening gehouden met de nieuwe EFSA-inzichten?
- ✓ Afronding van het belangrijkste en recentste rapport is 2021 opgeleverd. Niet per se rekening gehouden met de EFSA-oefening. PFAS zit overal en dat blijkt ook uit de studies die zijn opgeleverd. Enorme variatie van concentraties van PFAS in diverse types van applicaties → kan pas worden ingegrepen als hier voldoende inzicht in is.

Varia

- ✓ Expertengroep gaat in zomerreces. Meetings worden hervat in de week van 23 augustus.
- ✓ . Van Vosselen organiseert diezelfde week ook overleg met de Nederlandse experts.